

L'hora de la cultura afroamericana

L'èxit dels films de Spike Lee i de John Singleton o la concessió dels premis Nobel de Literatura al poeta Derek Walcott (1992) i a la novel·lista Toni Morrison (1993) són un indicati de la florida als EUA d'una rica cultura afroamericana.

Tot i representar el 10% de la població dels Estats Units, els nord-americans de raça negra han tingut fins a la dècada dels 80 una presència quasi testimonial en el món de les lletres i de les arts. La seua aportació cultural des de començament de segle s'havia restringit exclusivament a la música popular. En realitat, quasi tots els ritmes moderns (jazz, blues, soul, funky, rap) tenen l'origen en els guetos negres de les grans ciutats o en les petites comunitats rurals del sud dels Estats Units, on una bona part de la població era de raça negra. Però, en altres activitats culturals, com literatura, cinema o arts plàstiques, els negres eren ignorats o simplement servien de referència costumista dels escriptors i cineastes blancs. Algunes de les grans figures del jazz (Billie Holiday, Luois Armstrong, Ethel Waters) que participaren en les produccions musicals de Hollywood dels 40 i 50 foren obligats a interpretar papers de cambriers o de servents perquè la censura i el gran públic difícilment acceptaven que els negres tingueren oficis més dignes en la ficció cinematogràfica.

Spike Lee (dalt) i Toni Morrison. Els nord-americans de raça negra han tingut fins ara una presència testimonial en el món de les lletres i de les arts.

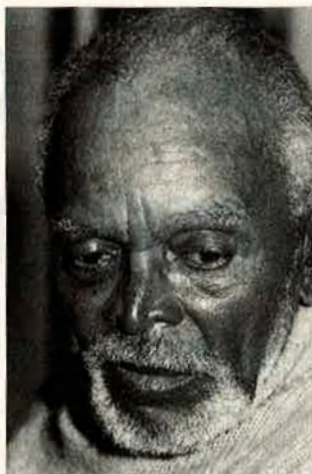

La difícil conquesta de Hollywood. L'apologia del Ku Klux Klan i el missatge clarament racista del clàssic *El naixement d'una nació* (1915) de D. W. Griffith és una bona prova de la imatge negativa de la població de color que transmetia el cinema nord-americà al principi. Els papers de negre eren freqüentment realitzats per actors blancs amb la cara pintada, com en la primera pel·lícula sonora *The Jazz Singer* (1927), protagonitzada pel cantant blanc d'origen jueu Al Jolson.

L'actriu Hattie McDaniel fou la primera persona de raça negra a guanyar un Oscar com a actriu secundària, per la seua interpretació de la criada Mammy de *Gone with the Wind* (1939). Fins a la dècada dels 50 els negres sols pogueren eixir en la pantalla fent de criats o d'esclaus fidels i bondadosos, com en l'adaptació cinematogràfica de la novel·la de Harriet Beecher-Stowe *Uncle's Tom Cabin*. Certs realitzadors blancs progressistes, com Stanley Kramer amb *The Defiant Ones* (1958), *Guess Who's Coming to Dinner?* (1967) i Norman Jewison amb *In the Heat of Night* (1967), començaren a tractar el problema racial des d'una perspectiva crítica. El protagonista de totes aquestes produc-

cions fou Sidney Poitier, un dels actors negres més veterans de Hollywood, que després passà a dirigir els seus propis films. En la dècada dels 70, la minoria afroamericana comença a eixir dels guetos i Hollywood veu en la comunitat negra un públic nou encara per explotar. Ossie Davis, Gordon Parks, Melvin Van Peebles i Sidney Poitier mateix, tots ells negres, foren els primers a realitzar films destinats a la minoria afroamericana. La glorificació del gueto i del món de la delinqüència, una constant temàtica de les produccions més comercials, genera protestes de la National Association for the Advancement of Colored People (NAACP) i del Congress for Racial Equality (CORE), que desitjaven un cinema negre més responsable i objectiu davant el problema racial. Malgrat aquesta polèmica, l'aparició d'un cinema negre va permetre la consolidació d'un reduït "star-system" afroamericà que durant els anys 80 esdevé molt poderós. Whoopie Goldberg, presentadora de la cerimònia dels Oscars d'enguany, el veterà Bill Cosby i els histriònics comedians Richard Pryor i Eddie Murphy formen part de la primera promoció d'estrelles milionàries negres. Amb altres figures negres de l'esport i del món de l'espectacle, com Michael Jordan, Michael Jackson, Prince o Whitney Houston, Bill Cosby encapçala la llista dels personatges famosos que més diners guanyen anualment als Estats Units. Cosby ha estat sempre un home conscienciat dels problemes de la seua raça. En són una prova els quasi dos milions de dòlars que ha donat fa poc per a la construcció a Washington D.C. de la seu del Consell Nacional de Dones Negres.

Una generació més radical. L'originalitat narrativa i temàtica dels primers films del jove

Chester Himes és un dels escriptors més rellevants del gènere policíac. L'any 1952 abandonà els EUA per iniciar a França una fructífera carrera; el clima sufocant de violència racial i de corrupció política als guetos negres de Nova York no va agradar al seu país.

Spike Lee, considerat als seus inicis com el Woody Allen negre, van posar de moda el *black cinema* dels 90, que es caracteritza pel seu missatge de reivindicació de l'orgull racial, un sentiment manifestat de forma àrdua pels moviments radicals durant els anys 60. El referent ideològic d'aquesta generació de realitzadors que inclou també John Singleton (*Boys on the Hood*, *Poetic Justice*), Mario Van Peebles (*New Jack City*), Hugues Brothers (*Menace II Society*) i Bill Duke (*A Rage in Harlem*) ja no és el dialogant reverend Martin Luther King, sinó el líder combatiu i polèmic Malcolm X. Amb un pressupost considerable i amb l'ajuda econòmica de les figures negres més rellevants del món de l'espectacle, Spike Lee va adaptar al cinema la biografia de Malcolm X realitzada per l'escriptor Alex Haley, més conegut pel seu llibre i la sèrie de televisió *Roots*. El projecte més ambiciós del realitzador de Brooklyn serví per a consolidar com a indiscutible primera estrella negra de Hollywood l'actor Denzel Washington, un dels actuals *sex-symbols* dels Estats Units. La seua participació en *Philadelphia* de Jonathan Demme, *Molt soroll per res* de Kenneth Branagh i *El informe Pelicano*, amb la conflictiva Julia Roberts, demostren el bon moment d'aquest actor de trenta-nou anys i fill d'un pastor pentecostal.

L'impuls del Nobel. No tan espectacular com el cinema, però amb un futur també molt prometedori, és el de la literatura afroamericana actual que, amb la concessió consecutiva dels Premis Nobel al poeta Derek Walcott (1992) i a l'escriptora Toni Morrison (1993), ha començat a ser coneguda internacionalment. Abans del reconeixement de l'Acadèmia sueca, aquesta literatura ocupava un lloc molt marginal dins el conjunt de les lletres anglo-saxones, en què la influència d'altres minories com la jueva (Isaac Bashevis Singer, Saul Bellow, Philip Roth, Bernard Malamud, Edgar L. Doctorow, Allen Ginsberg) era més significativa.

Durant molt de temps, James Baldwin (Nova York, 1924) fou un dels pocs escriptors negres reconeguts per la crítica literària internacional. També fou un dels primers a reivindicar els drets de la comunitat negra en novel·les com *Another Country* i *Blues for Mr Charlie*. Baldwin va morir a França l'any 1987 i la seua obra narrativa i assagística és quasi més coneguda a Europa que no pas als Estats Units. Tampoc no ha estat reconeguda la labor literària de Ralph Ellison (*Ocklahoma City*, 1914), professor universitari, assagista sobre temes de cultura afroamericana i autor de la novel·la *The Invisible Man*, que pot ser considerada com un clàssic de la narrativa nord-americana de la postguerra.

Però el cas més evident del tractament injust que han rebut fins fa poc els escriptors afroamericans de la crítica del seu país és el de

Denzel Washington és la indiscutible primera estrella negra de Hollywood. L'actor és un dels actuals sex-symbols dels Estats Units.

Chester Himes (Jefferson City, 1909), considerat a Europa com un dels més rellevants del gènere policíac. L'autor de *Per amor a Imabelle* (Grand Prix de Littérature Policière 1957) s'inicià als dinou anys en la literatura, quan complia una llarga condemna per un delictes menor a la presó d'Ohio. Davant les crítiques virulentes als seus primers llibres, l'any 1952 abandona els Estats Units per iniciar a França una fructífera carrera d'escriptor policíac dins la prestigiosa Série Noire de Gallimard, dirigida per Marcel Duhamel. Una parella de policies negres sense escrúpols, Coffin Ed i Grave Digger, que imposen la llei als conflictius carrers del Harlem, són els principals protagonistes d'una bona part de la seua obra, en la qual Himes reflecteix el clima sufocant de violència racial i de corrupció política als guetos negres de Nova York durant la dècada dels 50. Del 1968 a la seua mort, l'any 1984, Chester Himes va viure a Moraira, a la comarca de la Marina Baixa, on escriví els dos volums de les seues memòries.

Considerat per l'escriptor russo-americà Joseph Brodsky com el millor poeta actual en llengua anglesa, l'antillenc Derek Walcott (Santa Lucía, 1930) ha començat a ser conegut a Europa gràcies a la concessió del Premi Nobel de Literatura l'any 1992. Fill d'un pintor anglès i d'una nadiua, Walcott és un exponent de la cultura del mestissatge, on conflueixen de forma harmònica les mitologies populars d'origen afroamericà i la tradició lírica anglo-saxona d'avantguarda. La traducció al català de Ferran Estellés del seu llarg poema *Omeros*, editat fa poc per Edicions Alfons el Magnànim, ofereix la possibilitat de conèixer l'univers líric tan peculiar d'aquest poeta que viu entre l'illa de Trinitat i Boston, on és professor universitari.

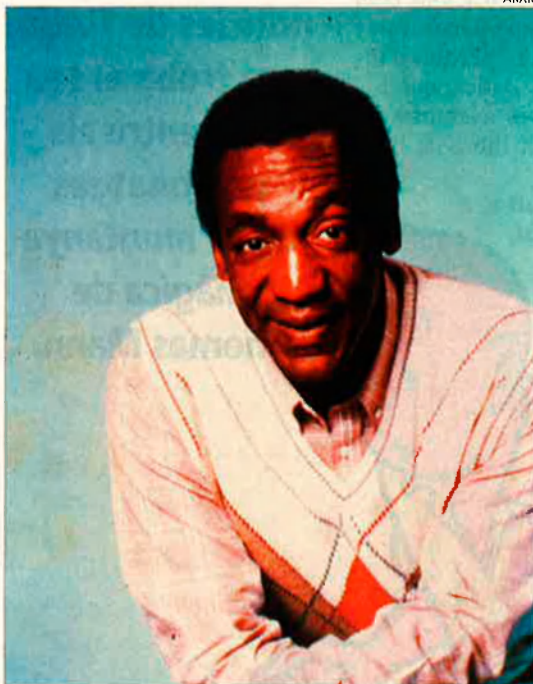
L'elecció de Toni Morrison (Ohio, 1931) com a guanyadora del Nobel de Literatura del 93 va resultar un xic sorprenent, perquè era la primera vegada que una dona negra guanyava aquest guardó. L'obra narrativa de Morrison és un extens repàs històric dels temps de l'esclavitud a la lluita contra la marginació i l'opressió de les dones negres als Estats Units, tant als nuclis rurals com als guetos de les grans ciutats. Guanyadora també del Premi Pulitzer l'any 1987 amb la novel·la *Beloved*, la més coneguda de les escriptores afroamericanes fa una defensa del llenguatge i dels costums dels negres nord-americans en tots els seus llibres, alhora que adverteix de la necessitat de conservar el patrimoni cultural del seu poble davant la cultura hegemònica dels blancs.

Una visió menys dramàtica de la condició de la dona afroamericana, l'ofereix la jove novel·lista Terry McMillan, considerada per certs crítics del seu país com la versió femenina i literària de Spike Lee. Autora de tres novel·les, McMillan reflecteix amb una bona dosi d'humor la vida quotidiana de les joves ne-

gres de les grans ciutats, plenament incorporades al món laboral. La seua tercera novel·la, *Waiting Exhale*, ha venut més d'un milió d'exemplars als Estats Units i ha estat molt ben considerada tant per la crítica especialitzada com per altres companys de professió, entre les que destaca la novel·lista d'origen xinès Amy Tam. L'escriptora confessa que s'interessa més per la problemàtica urbana de la dona negra moderna que no pels llastimosos drames dels negres als camps de cotó.

Una presència encara testimonial. La situació de marginalitat social d'una gran part

ARXIU

Bill Cosby encapçala la llista dels personatges famosos de raça negra que més diners guanyen anualment als EUA. L'aparició d'un cinema negre va permetre la consolidació d'un reduït "star-system" afroamericà que durant els 80 esdevé molt poderós.

de la comunitat negra dels Estats Units ha estat el principal obstacle perquè els seus joves realitzassin estudis a les Escoles de Belles Arts i puguen dedicar-se a activitats tan elitistes i inestables econòmicament com la pintura o l'escultura.

Considerat l'hereu artístic de Warhol, Jean Michel Basquiat (Brooklyn, 1960), fou una de les figures més controvertides del panorama artístic de Nova York durant la dècada dels 80, però el seu futur prometedor com a principal representant de les noves tendències del pop va quedar dramàticament interromput en morir de sida l'any 1988. Una de les poques figures vives de relleu

actualment és David Hammons (Springfield, 1943) que ha exposat les seues instal·lacions en institucions artístiques tan prestigioses com el Whitney Museum.

La principal aportació afroamericana a la música clàssica és la d'un grup reduït, però valuós, de cantants femenines d'òpera. Des de Leontyne Price, una de les millors intèrprets de Verdi del segle XX, fins a Jessye Norman, Barbara Hendricks i Kathleen Battle, la diva del Metropolitan Opera House de Nova York, quasi totes les cantants han hagut de cantar alguna vegada la popular òpera de George Gershwin *Porgy and Bess*. El representant masculí en actiu més destacat del *bel canto* és el baix Simon Estes, un especialista en Wagner i Verdi.

En altres camps més restringits, com la filosofia o l'arquitectura, els afroamericans encara no han tingut l'oportunitat de traure una figura de relleu, però la seua lenta i progressiva incorporació en altres dominis de la cultura demostra que tan sols és qüestió de temps. **Lluç Soler**